

ליקוטי מוהר"ן בפרשה – 280

פרשת שופטים / ה'תשפ"ז / מאת הרה"ג אליהו עטייה שליט"א

לקבלת השיעור במייל:
6537488@gmail.com

אלול

לקוטי מוהר"ן תניינא פ"ז

החילוק בין אב למלך במחילת הכבוד / בין כך ובין כך אנו קרויים בני / עיקר כוונת אלול – לתקן 'פגם הברית' / צריך ליתן את רכ"ד האורות שלו דווקא / באשתו הכשרה / הכוונות של חודש אלול והמלכות ה' / ייחוד יסוד ומלכות באלול-תשרי ובאדר-ניסן / קס"א ס"ג – עולה בגימטריה 'דרך' / יוסף הצדיק נתן בים דרך / המבחן לתיקון היסוד – 'שלוש בית' / מדוע יש בחורים שמתקשים מאוד למצוא את זיווגם? / כוונות אלול בשביל מציאת רבקה ליצחק / איך ייתכן שאצל הזיווג של יצחק היו צריכים כוונות אלול? / בגבורה – שם עיקר האבדות, ותיקונה כתיקון 'פגם הברית' / ראש השנה – 'יומא דיצחק' / אליעזר רצה את יצחק לבתו / צדקותו של אליעזר / אליעזר בא מכנען שהתקלל – והוא בחינת חמור / זוהמת עשו – קליפת השור מהשמאל / הפרשה מקליפות שור וחמור / מסירת כוונות אלול לאליעזר עבד אברהם / כיצד כן תאבה האשה ללכת אחריו / מבחנה של רבקה – חסד אינסופי למיתוק הגבורות / הניסיון של רבקה / כיצד מייחוד הבחינות של יצחק ורבקה יצא יעקב / עבודת החסד כהכנה לראש השנה / פורים וראש השנה / לא להיבהל מתיקון הדרך הקשה לנסיגה לרבינו / כשיש שלום בית טוב אין מניעות מהאשה על ראש השנה / להרבות בחסד בבית / תמיד אפשר עוד לתקן / כדי להתיישר צריך להטות בהתחלה לצד ההפוך / להיזהר ממדקדקי עניות

השיעור לרפואה שלימה של שרון בן נעימה נעמי אל נא רפא נא לוי ולעילוי נשמת אולגה (חולה) בת סימי ומאיר זכרונה לברכה

החילוק בין אב למלך במחילת הכבוד

א. כבר מתחילים להרגיש את חודש אלול. השבוע יהיה, בעז"ה, ראש חודש בימים חמישי ושישי. ובפרשת שופטים כתוב (דברים יז, טו): "שֹׁם תִּשָּׂם עֲלֶיךָ מֶלֶךְ". ודרשו חז"ל (קידושין לב:): "שִׁתְּהָא אֵימַתוּ עֲלֶיךָ". והגמרא שם לומדת מזה כלל: "מלך שמחל על כבודו – אין כבודו מחול". ולפ"ז מובן, שאנו קוראים לה' יתברך "אבינו מלכנו", כי אם היינו קוראים לה' רק "מלכנו", חס וחלילה אם פגמנו בכבוד ה' יתברך, לא היה כבודו מחול. ולכן אנו מקדימים וקוראים לו "אבינו", שכן "אב שמחל על כבודו – כבודו מחול" (שם).

אנו אומרים (בתפילת מוסף של ראש השנה): "הַיּוֹם הָרַת עוֹלָם, הַיּוֹם יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל יִצְוֵי עוֹלָמִים. אִם בָּבָנִים אִם בְּעֶבְדִּים; אִם בָּבָנִים, רַחֲמֵנוּ בְּרַחֲם אָב עַל בָּנִים". אם אנו בנים, הרי אב שמחל על כבודו – כבודו מחול. אבל אם אנו נידונים כעבדים, "עֵינֵינוּ לָךְ תְּלוּיּוֹת", כי הרי אפילו בקשת מחילה בקושי אנו יכולים לבקש, כיוון שהדין הוא שמלך שמחל על כבודו – אין כבודו מחול. אבל כיוון שהוא 'אבינו מלכנו', הרי הוא מוחל לנו מצד מה שהוא אבא שלנו, ואב שמחל על כבודו – כבודו מחול, וזו ההצלה שלנו.

בין כך ובין כך אנו קרויים בני

ב. מצינו מחלוקת (קידושין לו.) בין רבי מאיר לרבי יהודה. לדעת רבי מאיר: "בין כך ובין כך אתם קרויים בנים – בין עושים רצונו של מקום ובין אין עושים רצונו של מקום". והלכה כרבי מאיר שאנו תמיד נקראים בנים, כפי שכתב הרשב"א בתשובותיו (שו"ת הרשב"א חלק א' סימן קצ"ד). וכתב הרשב"א שאע"פ שבמחלוקת ר' מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהודה, כאן הפסוקים מוכיחים כר"מ. ועיין ברמ"א (יורה דעה סימן שע"ב ב), שהביא את דברי הרשב"א להלכה.

עיקר כוונת אלול – לתקן 'פגם הברית'

ג. כתב רבינו (ליקוטי מוהר"ן תניינא, פז) וז"ל: "דַּע, שְׂכַנְתָּ אֱלֹהִים הֵם תִּקְוֶה לְפָנֶיךָ הַבְּרִית, כִּי סוּד בְּנוֹת אֱלֹהִים הוּא (וְשִׁעָה מִג, טו) הַנּוֹתָן בֵּין דֶּרֶךְ, וְכַמְבָּאָר בְּכַוֵּנֹת הָאֲרִי ו'ל' (משנת חסידים, מסכת אלול, פ"א משניות ב' ג') – לְהֵאָר פְּחִינַת דֶּרֶךְ בֵּינֵם, וְדֶרֶךְ זֶה נִפְתָּח בְּחֹדֶשׁ אֱלֹהִים, עַכ"ל.

רבינו מגלה יסוד שאינו מוכר, והוא שכל עניין חודש אלול הוא תיקון 'פגם הברית'.

והיום בעזרת ה', נרצה להסביר ולבאר זאת, את שייכות פגם הברית לחודש אלול. נזכיר שמזלו של חודש אלול הוא 'בתולה', ורבים שואלים מהו הקשר בין מזל בתולה לעבודת התשובה של החודש. כתוב (דברים כד, א): "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה". עיקר תיקון פגם הברית נעשה על ידי שאדם נושא אישה כשרה, כמבואר כאן בתורה, ומאיר את האור שלו רק בה. ומציאת הזיווג היא עיקר מציאת האבדות, כפי שמובא (קידושין ב:): האבדה של האדם זו האשה.

צריך ליתן את רכ"ד האורות שלו דווקא באשתו הכשרה

ד. כאשר אדם מאיר באשתו את אורו והייחוד שלהם הוא בקדושה, זהו עיקר התיקון של פגם הברית. שכן פגם הברית הוא כשאדם נתן, חס וחלילה, את אורו שלא במקומו; בין אם חטא בזרע לבטלה או בשאר חטאים הקשורים לפגם הברית, הוא לוקח את אורו ומאיר אותו מחוץ למקומו הראוי.

ומובא בגמרא בקידושין (שם) שהאשה נקראת "דרך". המילה 'דֶּרֶךְ' היא בגימטריה רכ"ד, לרמז על רכ"ד אורות שיש באדם, ועליו להאירם דווקא באשתו הכשרה. וכשמאיר את 'דרך' האורות באשתו, זהו התיקון. אך כשהוא מאיר אותם במקומות אחרים, בין בפגם הברית הגמור ובין בראייה לא טובה, שמיעה לא טובה, ריח לא טוב – כמו בשמים של אישה זרה או של אשתו נידה – או דיבור לא כשר, הוא פוגם בכל חמשת חושי ומאיר את אורותיו מחוץ למקומם, וזהו פגם הברית.

הכוונות של חודש אלול והמלכות ה'

ה. וכדי להעמיק ולהסביר כמה הדבר קשור לאלול ולראש השנה, נקדים את דברי האריז"ל (בשער הכוונות דרושי ראש השנה, דרוש א'), שסידר את ששת חודשי החורף וששת חודשי הקיץ כנגד שש הספירות: חודשי החורף הם בשש ספירות דועיר אנפין, וחודשי הקיץ בשש ספירות דנוקביה. ולפי זה נמצא שחודש אדר וכן חודש אלול מכוונים שניהם לספירת היסוד.

ייחוד יסוד ומלכות באלול-תשרי ובאדר-ניסן

ו. רבינו כותב (ליקוטי מוהר"ן א, מט) שיש לנו שני ראשי שנים: א' בניסן וא' בתשרי. והמשותף לשניהם, ששניהם הם זמנים של מלכים. שכן מובא (ראש השנה ב.): "באחד בניסן ראש השנה למלכים" – ראש השנה של מלכי ישראל, ואילו א' בתשרי הוא ראש השנה למלכי אומות העולם. ויתרה מזאת, א' בתשרי אינו רק יומם של אומות העולם, אלא הוא יום המלכות של ה' יתברך. ולכן, כדי לתקן את המלכות ולהמליך את ה' עלינו בא' בתשרי, שזו עיקר עבודתנו – כמובא (ראש השנה טו:): "אֲמַרוּ לְפָנֶיךָ בְּרַאשׁ הַשָּׁנָה מַלְכוּת וְזִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפְרוֹת; מַלְכוּת – כִּדְבִי שְׁתַּמְלִיכוּנִי עֲלֵיכֶם" – צריכים לעשות ייחוד של הספירות יסוד ומלכות. יוצא איפוא, שהעבודה בחודש אלול היא לתקן את היסוד האישי שלי, כדי שבראש השנה ייווצר הייחוד השלם של יסוד ומלכות, ונוכל להמליך עלינו את הקב"ה בראש השנה. כעת אנו מתחילים להבין קצת מדוע תיקון הברית הוא עיקר הכוונות של חודש אלול.

רע ומכל דבר שהוא בבחינת פגם הברית, ובפרט בעניין שמירת העיניים, שבדורנו כשאדם מתבגר זהו עיקר פגם הברית שלו, ועליו להשתדל ולהתחזק בזה מאוד מאוד. ועל ידי כך הוא מתקן את רכ"ד אורוותיו, ויזכה שאשתו תתהפך מ"כנגדו" ל"עזר".

מדוע יש בחורים שמתקשים מאוד למצוא את זיווגם?

י. ואומר רבינו שעניין זה שייך בין באדם נשוי, כמו שביארנו מקודם, ובין באדם רווק שמתקשה מאוד למצוא את זיווגו. ואומר: "וְהַכֶּלֶל – שֶׁעָקֵר הַפֶּגֶם בְּבַחֲנֵי הַדֶּרֶךְ, שֶׁלֹא הָאִיר הַדֶּרֶךְ בָּיָם.

וְלַפְעָמִים מַחֲמַת זֶה הַפֶּגֶם, יוֹכֵל לֵאבֹד אֶת זְיוּגוֹ (עֵינַי תִּקְוֶן יִד דָּף ל.). כִּי מֵאַחַר שְׁנֵטָה מֵזְיוּגוֹ, קָשָׁה לוֹ לְמַצֹּא אֶת זְיוּגוֹ, וְאִפְלוּ אִם יִמָּצֵא אֶת זְיוּגוֹ, תִּהְיֶה לוֹ מְנַגֶּדֶת, וְלֹא תִהְיֶה נוֹטָה אַחֵר רְצוֹנוֹ; מַחֲמַת שְׁנֵטָה מִמֶּנָּה וְלֹא הָאִיר בָּהּ, מִזֶּה נִתְהַיָּה שֵׁשׁ לֵה רְצוֹן אַחֵר כְּנֻגְדּוֹ, עִכ"ל.

לפעמים בחור מאוד מתקשה למצוא זיווג, והסיבה – אומר כאן רבינו – משום שהיא כועסת עליו. ולכאורה איך תכעס עליו והיא לא יודעת מי הוא? אלא שמכיוון שאת האורות ששייכים לבחינה שלה, שהם הרכ"ד אורות הנ"ל, הוא חס וחלילה זרק במקום אחר ולא האיר בה, בזה היא נעשית כנגדו מתנגדת גדולה, ולא נותנת לו למצוא אותה, עד שלפעמים יכול לאבד את זיווגו. וגם כאן התיקון היחידי הוא שמירת ברית קודש בכל האופנים והבחינות, ואז יזכה למצוא את זיווגו בקלות, ויחיו באושר, בעושר ובכבוד, אמן.

כוונות אלול בשביל מציאת רבקה ליצחק

יא. וממשיך רבינו בתורה הנ"ל לגלות חידוש עצום ופלאי, וז"ל: "וַיֵּשׁ בְּזֶה סוּד נִפְלָא. כִּי דַע, שֶׁזֶה הַסוּד מְסַר אֲבִרְהָם לְאַלְיֶעֶזֶר עֲבָדוֹ, בְּשִׁשְׁלָחוֹ לְבִקֵּשׁ הַזְּיוּג שֶׁל יִצְחָק בְּנוֹ. הֵינּוּ סוּד כּוֹנֵן אֱלֹהִים, שֶׁהֵם מְסַגְּלִים לְתִקּוֹן הַבְּרִית, שֶׁעַל יְדֵי זֶה מוֹצֵאִין הַזְּיוּג, עִכ"ל. כלומר,

אברהם אבינו מסר לאליעזר את סוד כוונות אלול כאשר שלח אותו לחפש את הכלה ליצחק. וזה חידוש גדול, שגם אצל יצחק ורבקה היה חשש כזה, שאף שהייתה ילדה קטנה בת שלוש, הייתה עלולה לנטות רצונה מיצחק. וכדי לעורר בה רצון ליצחק, התחכם אברהם ומסר את כוונות אלול לאליעזר כפי שאומר רבינו, ורק בכוחן הצליח אליעזר למצוא את הזיווג ליצחק.

איך ייתכן שאצל הזיווג של יצחק היו צריכים כוונות אלול?

יב. ולכאורה עולה כאן קושיה עצומה: וכי יש לך צדיק ושומר הברית יותר מיצחק אבינו עליו השלום? וכיצד ייתכן שאצל יצחק תהיה מציאות שזיווגו האמיתי, רבקה, תיטה, חס וחלילה, ממנו? וכבר ר' נתן (בליקוטי הלכות, ברכות הפירות ה, א) מרמז על הקושיה הזו, וכותב וז"ל: "הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה מְסַפֶּרֶת הַרְבֵּה בְּעֵנֶינּוּ זֶה אֵיךְ זָכָה לְמַצֹּא הַזְּיוּג שֶׁל יִצְחָק, כִּי כָּל הָעוֹלָמוֹת הָיוּ תְלוּיִים בָּזֶה, כִּי כָּל יִשְׂרָאֵל יֵצְאוּ מִהֶם, אֲבָל הָיָה קָשָׁה מְאֹד מְאֹד לְמַצֹּא זְיוּגוֹ, מַחֲמַת שֶׁהוּא בַּחֲנִינֵת גְּבוּרֹת גְּדוּלוֹת שְׁמִשָּׁם עָקֵר הָאֲבֹדוֹת, שֶׁמַּחֲמַת זֶה קָשָׁה לְמַצֹּא הַזְּיוּג. וְכֵן בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִתְעוֹרֵר בַּחֲנִינֵת 'פֶּחַד יִצְחָק' בְּשֶׁרֶשׁוֹ הָעֲלִיּוֹן, וְהַמְתַּקְתּוֹ – בְּשִׁקּוּרֵינּוּ בַּתּוֹרָה שֶׁכָּבֵד נִמְצָא זְיוּגוֹ שֶׁל יִצְחָק, שֶׁזֶהוּ בַּחֲנִינֵת מֵהַשְׁגָּמִים לְקִרְוֹת בְּיוֹם שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּעֵנֶינּוּ זֶה, עִכ"ל. היינו, שגומרים את קריאת התורה של יום שני של ראש

וכן מצינו בחודש אדר שמזלו דגים, שפרים ורבים כדגים, שמרמז על היסוד. ובפרט פורים, שהוא יסוד דאבא בבחינת מרדכי, וכפי שביאר רבי נתן (ליקוטי הלכות, תפילת המנחה ז, כא): 'פורים' הוא מלשון 'פירורים', לתקן פירורי דמוחא, שזהו תיקון הברית, וזו ההכנה לראש השנה של א' בניסן – לעשות גם אז ייחוד יסוד ומלכות.

קס"א ס"ג – עולה בגימטריה 'דרך'

ז. בחודש אלול מכוונים במשך החודש בשני שמות קודש, המובאים (ליקוטי מוהר"ן א, ו), והם שמות קס"א וס"ג. שם קס"א הוא שם אה"י"ה במילוי יודי"ן (אל"ף ה"י יו"ד ה"י), שעשר האותיות הללו עולות בגימטריה קס"א. וכן מכוונים בשם ס"ג (יו"ד ה"י וא"י ה"י). וחיבור השמות הללו, קס"א ס"ג, עולה בדיוק כמניין המילה "דרך" שהיא רכ"ד.

נמצא לפי האריו"ל, שעיקר כוונת אלול בשני שמות אלו היא לתקן את ה"דרך", וזה על ידי שזוכה לשמירת הברית בשלמות בחודש אלול, ומקיים את הכתוב (ישעיהו מג, טז): "הִנֵּיתִן בָּיָם דֶּרֶךְ". ה"ים" מרמז לספירת המלכות, וכאשר הוא נותן את 'דרך' האורות ב"ם, הוא בונה את ספירת המלכות וממליך את המלך בראש השנה.

יוסף הצדיק נתן בים דרך

ח. וראיה לזה, שעל ידי תיקון היסוד מתקנים את הים וזוכים לתת בו דרך, בבחינת "הִנֵּיתִן בָּיָם דֶּרֶךְ" – ראינו בקריעת ים סוף שכתוב (תהלים קיד, ג): "הֵינִי רָאָה וַיֵּנֶס". ודרשו: מה ראה? ראה את ארונו של יוסף, שעליו נאמר (בראשית לט, יב): "וַיֵּנֶס וַיֵּצֵא חַחוּצָה" – כדי להינצל מ'פגם הברית'. הרי שקריעת ים סוף נעשתה מכוח ארונו של יוסף, שהיה שלם בתיקון היסוד. וכך אנו עם ישראל צריכים לעשות: לתקן את 'פגם הברית' באלול, כדי לזכות ל"הִנֵּיתִן בָּיָם דֶּרֶךְ" – היינו תיקון המלכות, שיהיה ייחוד יסוד ומלכות, ואז נוכל להמליך עלינו את הקב"ה בראש השנה, וכו"ל.

המבחן לתיקון היסוד – 'שלום בית'

ט. וכיצד אדם יכול לדעת אם הוא זכה לתקן את הדרך ואת היסוד? על כך מביא רבינו בתורה דין מבחן נוקב: האם יש לאדם שלום בית אמיתי עם אשתו? זהו סימן שהוא תיקן את היסוד. אך אם אין לו, והיא, חס וחלילה, מתנגדת לו ועושה לו צרות, ואף אם נדמה לו שהיא האשמה בכל הצרות הללו, זהו סימן שלא תיקן את הברית שלו עדיין. הגמרא (יבמות סג.) מביאה את הפסוק (בראשית ב, יח): "אֵעֱשֶׂה לוֹ עֵצֶר כְּנֻגְדּוֹ", ודורשת: "אמר רבי אלעזר: 'זכה – עזרתו, לא זכה – כנגדו'".

כלומר, כבר בבריאתה נבראה האישה בשתי מציאויות אפשריות: במציאות של אדם ש"זכה", ואז היא טובה אליו, ויש להם שלום בית יפה; ובמציאות ש"לא זכה", שאז היא הופכת להיות "כנגדו". ורומזים לו בזה שהיא כנגדו, שעדיין לא תיקן את חטאות נעוריו ואת פגם הברית – לא את פגמי העבר ולא את פגמי ההווה.

נמצא, שהעצה היחידה להשיג שלום בית אמיתי, על פי רבינו, היא שאדם יזכה לתקן לגמרי את פגם הברית. והתיקון מתחיל ב"סור מרע", כפי שלמדנו שכתוב (בליקוטי מוהר"ן תניינא מ"ט) שעיקר התשובה היא 'סור מרע' – לא לעשות עוד את הרע. על האדם להתרחק מכל

צדקותו של אליעזר

טז. והנה, אליעזר היה צדיק גדול, ונאמר עליו (יומא כח.): "אליעזר זקן ויושב בישיבה". ונקרא "דמשק אליעזר" (שם) – "שדולה ומשקה מתורתו של רבו לאחרים". יתרה מזו, הוא אחד מעשרה צדיקים שנכנסו חיים לגן עדן, כדאיתא בדרך ארץ זוטא (פרק א'). ואם

כן, לכאורה היה זה באמת השידוך המתאים ביותר שיכול להיות ליצחק, שיצחק ייקח את בתו של אליעזר הצדיק, ולא את בת בתואל הרשע ואחות לבן הארמי, מאדם נהריים שבאה ממקום של רשעים.

אליעזר בא מכנען שהתקלל – והוא בחינת חמור

יז. ולכאורה תמוה הדבר: א"כ, מדוע אליעזר נחשב ארור, והלא היה צדיק? אלא שאליעזר היה מזרע כנען, ועל כנען וזרעו נאמר (בראשית ט, כה): "אָרֹר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו". והנה, ארור זה, שהוא מזרע חם, הוא בבחינת קליפת החמור. שהרי מצרים, שהוא בנו של חם, עליו נאמר (יחזקאל כג, כ): "אֲשֶׁר בָּשָׂר חֲמוּרִים בְּשָׂרָם וְזָרְמַת סוּסִים וְזָרְמָתָם", ומכאן שבני חם קרויים חמור. וקליפת החמור הוא של חם, עדיין הייתה טמונה באליעזר.

זוהמת עשו – קליפת השור מהשמאל

יח. מאידך, גם ביצחק בעצמו, בטרם הוליד את עשו, עדיין הייתה בו "סופְסִיטָא דְדִּהְבָּא", שהיא פסולת הזהב. ומובא בגמרא (שבת קמז.) שלקח שלושה דורות עד שפסקה זוהמה מאבותינו (עיין מה שאמרנו שם על ישראל שעמדו על הר סיני), שאברהם הוליד את ישמעאל ויצחק הוליד את עשו. כלומר, גם ביצחק הייתה עדיין זוהמה מסוימת – והיא זוהמה של עשו, קליפת השמאל, בבחינת (יחזקאל א, י): "פָּנֵי שֹׁר מִהִשְׁמָאוֹל". הרי שאצל יצחק ישנה שארית מאותה זוהמה הקרויה קליפת השור.

הפרישה מקליפות שור וחמור

יט. והנה, הפסוק מזהיר (דברים כב, י): "לֹא תַחְרֹשׁ בְּשֹׁר וּבְחֶמֶר יַחְדָּו". וסוד איסור כלאיים של שור וחמור, בא להזהיר מחיבור שתי קליפות קשות הללו. וכמו שרומזו יעקב לעשו כששב מלבן (בראשית לב, ה): "עַם לֶבָן גָּרָתִי וְאַחֲרָיִךְ עָתִידָהּ", ואומר (שם, ו): "יִהְיֶה לִי שֹׁר וְחֶמֶר". והיינו, להודיע לעשו שאף שלבן ניסה להתגבר עליו בקליפת השור ובקליפת החמור, לא הצליח כנגדו.

ולפי מובן היטב מדוע אברהם התנגד בכל תוקף לשידוך עם אליעזר. שכן אליעזר הוא בבחינת בן של חם שהוא ארור ויש בו קליפת החמור, ואילו ביצחק יש עדיין את קליפת השור, מה שעדיין יש בו את הזוהמה של עשו. ואם, חס וחלילה, יתחברו שתי קליפות אלו יחד בשידוך, יהא זה בחינת (דברים כב, י) "לֹא תַחְרֹשׁ בְּשֹׁר וּבְחֶמֶר יַחְדָּו". וחיבור שתי הקליפות הקשות הללו יגרום לכך שנאבד, חס וחלילה, את כל קדושת עם ישראל.

מסירת כוונות אלול לאליעזר עבד אברהם

כ. וכדי לתקן את הדבר הזה, מוסר אברהם לאליעזר בעצמו את כוונות אלול. ויסוד הדבר: היות שבתו של אליעזר הייתה גם כן באיזו בחינה שראויה הייתה ליצחק, הרי שעל ידי עצם המחשבה

השנה בעניין הזה של הזיווג של יצחק, ועל ידי זה בעצמו נעשית המתקה לגבורות של יצחק.

גבורה - שם עיקר האבדות, ותיקונה בתיקון 'פגם הברית'

יג. העולה מדברי רבי נתן, שהיות ויצחק הוא ממידת הגבורה, ששם עיקר אחיזת החיצונים, לכן דווקא אצלו צריך היה להתאמץ מאוד בעניין מציאת האישה שהיא בחינת 'אבדה', כיוון שעיקר האבדות הם שם. והכוונות למציאת האבדה הן אותה בחינה של תיקון פגם הברית, שגם הוא בחינת מציאת האבדות. ואכן רבינו, בסוף התורה הבאה (ליקוטי מוהר"ן תניינא, פח), מקשר את שתי התורות הללו – פ"ז ופ"ח. היינו, את התורה הזו שמדברת על 'פגם הברית', ואת התורה הבאה המדברת על האבדות.

ראש השנה – 'יומא דיצחק'

יד. ונבאר יותר, דהנה הזהיר בפרשת אמור (ח"ג דף צט.) קורא לראש השנה "יומא דיצחק". והזהיר שם ברעיא מהימנא (דף צט:) דורש את כל פרשת יעקב ועשו על עניין ראש השנה: עשו מסמל את הסטרא אחרא המבקש להביא את כל העבירות שעשו ישראל, ואילו יעקב מקדים ומביא ליצחק מטעמים אמיתיים, שהם התורה והמצוות שעשו ישראל במשך כל השנה. וכשהקדים יעקב בזכויותיו, יצחק כבר אינו רוצה לאכול ממתעמי עשו.

וזהו סוד יום הדין שבו אנו מביאים זכויות לפני ה', ואז, כשהשטן מגיע לקטרג, אומר יצחק (בראשית כו, לה): "כִּי אֶחָיִךְ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בְּרִכְתְּךָ", ואומר (שם, לג): "וְאַכְלֵ מִכָּל בְּטָרִם תָּבוֹא וְאַבְרָהָם – שכבר פסק את הדין לטובה. הרי שיצחק בעצמו הוא בחינת יום הדין, שבו יש גבורות שהן דינים.

וכדי לתקן כל זה אנו נוסעים אל הצדיק בראש השנה, שהוא חופר בשופרות עם תקיעות המלאכים, ומחפש ומוצא את כל האבדות שלנו ושל כל ישראל. ומכיוון שראש השנה הוא יומו של יצחק אבינו, ורביקה היא בחינת האבדה שלו, היה קטרוג עצום שכביכול יצחק לא ימצא את אבדתו. וכיוון שכל תיקון עם ישראל תלוי בזיווג זה, הוצרך אברהם להתחכם עד מאוד ולמסור את כוונות אלול לאליעזר, ורק בכך הצליח למצוא את הזיווג.

אליעזר רצה את יצחק לבתו

טו. ואולם נראה להוסיף ולהרחיב בעניין זה (בחדוש שכתבנו לפני שנים רבות), שעל פיו יובנו דברי רבי נתן ודברי רבינו באור חדש. חז"ל במדרש (בראשית רבה נט, ט) וז"ל: "אליעזר וכו', היה יושב ומשקיל: 'את בתו ראויה היא או אינה ראויה? לעשוק אהב, לעשוק אהבו של עולם, זה יצחק'. אמר: 'אולי לא תאבה ואתן לו את בתי'. אמר לו אברהם: 'אתה ארור ובני ברוך, ואין ארור מתדבק בברוך', עכ"ל.

וכן הביא רש"י על הפסוק (בראשית כד, לט): "אֵלֵי לֹא תִלָּךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָיִי" – המילה 'אֵלֵי' נכתבה חסר וי"ו ונקראת 'אֵלִי', שרמזו: "אֵלֵי תבוא האישה". כלומר, שרצה שאם לא ירצו ממשפחת אברהם, ייקח את יצחק לחתן לבתו. אך אברהם ענה לו ש"אין ארור מתדבק בברוך".

החסד שלה למתק את הגבורות והדין של יצחק, או לא? ומשום כך בודק אותה אליעזר רק במידת החסד.

הניסיון של רבקה

כג. כשאנו מתבוננים בסיפור הדברים של אליעזר ורבקה, עומדת שם ילדה קטנה בת שלוש, ואליעזר אומר לה (בראשית כד, יז) "הַגְמִיאֵנִי נָא מֵעֵט מִיֵּם מִבְּדֶךְ", והיא משיבה לו (שם, יח) "שְׁתֵּה אֲדֹנָיִי" ומוסיפה (שם, יט) "וְגַם לְגַמְלֶיךָ אֶשָּׂאֵב". נתאר את המציאות: עומדת ילדה קטנה ומולה גבר כמו אליעזר, אדם ענק, יחד עם עשרה גמלים ועבדים שהם גברים חזקים, בריאים וטובים, ומבקשים מילדה בת שלוש שתשקה אותם מים. לכאורה מיד היה לה לשאול, וכי אינכם יכולים להשקות את עצמכם? למה שילדה קטנה תעשה זאת? בשפה הלא יפה שלנו לא קוראים לזה חסד, קוראים לזה להיות "פראייר". אבל נתאר לעצמנו שרבקה הייתה אומרת "אני לא פראיירית", אזי לא הייתה לנו את אמא רבקה!

אבל מדוע באמת נדרשה לעשות חסד כה לא הגיוני? התשובה היא מה שביארנו: כדי למתק את הגבורה העצומה של יצחק, צריך חסד שהוא לחלוטין מעל השכל, מחוץ לשורת הדין, חסד ללא שום היגיון של נתינה אינסופית מבלי לחשוב פעמיים. ולכן נבחנת רבקה דווקא במדרגה העליונה הזו, כי בשביל התיקון של יצחק זה בדיוק מה שהיה נצרך.

ביצד מיוחד הבחינות של יצחק ורבקה יצא יעקב

כד. ומתוך הזיווג הקדוש הזה של יצחק ורבקה, יצחק בעצמו מתברר, וכל הגבורות שאין להן תיקון יוצאות החוצה בעשו. כי כיוון שישנה זוהמה שאי אפשר לתקנה, מוציאים את הזוהמה החוצה. ואז יוצא יעקב, שמידתו היא רחמים – ספירת תפארת. יעקב אינו מידת החסד האינסופי כרבקה או כאברהם, אלא הוא אמצעי וממוצע. תמיד כתוב שיעקב הוא הממוצע בין אברהם ליצחק, אך לפי מה שהסברנו עכשיו, הוא גם הממוצע בין רבקה ליצחק. כי רבקה בהנהגתה אף שהייתה בתחילה 'דינא רפא' זכתה להיות בחינת חסד אינסופי ויצחק הוא גבורה, ומזיווג זה יוצא האדם המושלם בחיר האבות – יעקב אבינו.

אמנם יש לסייג, שבאמיתות אינו באים ומטיפים למציאות כזאת שאדם יתנהג בחסד בלי שום חשבון, ולפעמים צריכים להיזהר בזה. וכמו שרבינו אומר שה' מזהיר את הכהנים (שהם ממידת החסד) שלפעמים חסד בלי חשבון יכול אף לפגום. אך זה אמור בסתם בני אדם, אבל כשיש תיקון גדול לעשות, כפי שרבקה הייתה צריכה לתקן את יצחק, שם נצרכת עבודה של חסד אינסופי.

עבודת החסד בהכנה לראש השנה

כה. ונחזור לעניין חודש אלול, כי כפי הנ"ל שהמיתוק ליצחק שהוא בחינת ראש השנה יומא דדינא – בחינת הגבורות, הוא על ידי מידת רבקה, שהיא בחינת חסד, שהיא בחינת הבתולה של חודש אלול, בחינת (בראשית כד, טז) "בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יִדְעָה". רק שיש להבין איפה מצאנו בחינת 'חסד' בחודש אלול, הרי ביארנו שהוא 'יסוד' דווקא.

והתשובה לזה: כתוב (באדרא רבא ח"ג דף קמב), וז"ל: וְכִינֵן דְּאִתְגַּלְיָא יו"ד פומיה דְּאָמָה, אִתְגַּלְיָא חֶסֶד עֲלָאָה. וְהָאִי אָמָה חֶסֶד הוּא

והכוונה של אליעזר להשיא את בתו ליצחק, הוא גורם באותה מחשבה לקשר בין יצחק לבין בתו.

דהנה מובא בדברי רבינו (ספר המידות, חיתון ח), וז"ל: הַשְּׁדוּךְ שְׁדוּכָרִים אֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ נִגְמָר הַשְּׁדוּךְ בְּעַצְמוֹ, גַּם זֶה מִן הַשְּׁמִים, וְהַשְּׁדוּךְ לְחֹד עוֹשֶׂה רוֹשֶׁם בּוּ וְכָה, ע"כ.ל. (וע"ע בחיי מוהר"ן את תקצ"ה). ולפ"ז הדיבור של אליעזר שאמר (בראשית כד, לט) "אֲלִי לֹא תִלֶּךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי" (אשר כפי שהזכרנו נכתב חסד וי"ו ונקרא "אלי"), ובו הוא מביע את רצונו לשדך את בתו עם יצחק, הדיבור הזה גורם רושם בו ובה.

ועל ידי שרצה אליעזר למשוך את יצחק מבת זוגו האמיתית ולהעבירו אליו – אל בתו, כלומר לפעול על ידי אותו הרושם להעביר את יצחק לרשותו, זהו פגם הברית שעליו מדבר רבינו. שהרי שאלנו מקודם, מה שייך כלל פגם הברית אצל יצחק? והתשובה היא: שאין זה בגלל יצחק חלילה, אלא עצם זה שמנסים לדבר לו על שידוך אחר, ואליעזר מדבר עם אברהם על שידוך בין יצחק לבין בתו, אותו רושם של הדיבור בעצמו גורם חס וחלילה לנטיית יצחק מבת זוגו. ומאותו דק מן הדק הזה, פחד אברהם אבינו פחד עצום, היות שיש ליצחק את העבודה הגדולה ביותר שהיא עניין ראש השנה, שבו תלויות כל האבדות של כל ישראל. ולכן, דבר הכי קטן שיפגום בעניין מציאת האבדות, יפגום בכל עם ישראל, ולכן מתחכם אברהם ושולח יחד עם אליעזר את כוונות אלול.

ביצד בן תאבה האשה ללכת אחריו

כא. ונבאר כיצד זה נעשה, כתוב (בראשית כד, ח) "וְאִם לֹא תֵאָכֶּה הָאִשָּׁה לְלֶכֶת אַחֲרָיִךְ", ורבינו מחבר כאן את שתי המילים הראשונות ואת שתי המילים האחרונות, מתוך שש המילים שבפסוק, כלומר, שנוציא לרגע את המילים "תֵּאָכֶּה הָאִשָּׁה", כדי שיישאר בידינו: "וְאִם לֹא לְלֶכֶת אַחֲרָיִךְ" – שראשי התיבות של ארבע מילים אלו הם אלול. ואז אומר רבינו יהיה: "תֵּאָכֶּה הָאִשָּׁה".

כלומר, על ידי שמסר אברהם לאליעזר את ארבע האותיות הללו, היינו את כוונות אלול, שבמילת 'אלול' מרומזים שמות הקודש של קס"א וס"ג, העולים יחד בגימטריה רכ"ד (כמניין 'דרך'), (הדבר מעט מסובך כיצד, ומבואר בהרחבה במשנת חסידים על פני כמעט חצי עמוד, העתקתי את כל זה בעוטה אור). גרם אברהם שעם כל הניסיונות של אליעזר להטות את האור של יצחק מבת זוגו האמיתית ולהוליכו אליו, על ידי כוונות אלול לא נטה יצחק מבת זוגו וקיבל את רבקה.

מבחנה של רבקה – חסד אינסופי למיתוק הגבורות

כב. לפ"ז יש להעמיק עוד במבחן שעשה אליעזר לרבקה, שכולו היה לראות את מידת החסד של רבקה. וראה בזוהר תולדות (ח"א דף קלז.) שגם רבקה היא בחינת דינא רפא לעומת יצחק, אבל היה נוטה עליה 'חוט של חסד'. ומזה שעסקה רבקה בחסד, גרם שהתעורר בה כח החסד שיכול לתקן הכל.

הסברנו שהסיכון הגדול שהיה יכול להתרחש בשידוך של אליעזר עם יצחק, הוא שהגבורות של יצחק שהן מצד השמאל בבחינת השור, ייפגשו עם החמור של אליעזר, ואז חלילה יתקיים בהם (דברים כב, י) "לֹא תַחַרֵּשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו". אבל כיצד כן מתקנים את הגבורות? וכיצד ממתקים אותן? התשובה: על ידי חסד. ולכן כל הבדיקה של רבקה הייתה בשאלה אחת: האם רבקה תוכל בהנהגת

ולכן, כמעט כל אדם שיש לו מניעות מאשתו בנסיעה לראש השנה, פירושו של דבר שהוא עדיין לא תיקן את הדרך – עדיין לא תיקן את 'פגם הברית', ויש לו עדיין בחינת "כנגדו" במקום "עזר". ובמצב כזה, כיצד ייסע לראש השנה לצדיק לנסות לקבל את האבדות, כאשר עדיין לא תיקן את הברית שהוא תיקן האבדות? משום כך, התיקון הראשון וההכרחי הוא שיהיה שלום בית אמיתי.

להרבות בחסד בבית

כט. ולפ"ז יש לשאול, כיצד באמת עושים שלום בית? אחד הדברים המרכזיים הגורמים לשלום בית הוא חסד. וביארנו שהגדרת החסד היא נתינה גם כשלא מגיע לשני. ישנם אנשים שקל להם מאוד לעשות חסד עם כל העולם חוץ מאשר בביתם. אך דווקא בבית יכול האדם לתת גם כשלא מגיע, שהרי כל מה שהוא נותן לבית, הוא גם נותן לעצמו, כי גם הוא חלק מהבית ונותן לעצמו בכך.

ושבו, ההנהגה הגורמת להרבה שלום, היא הנהגת החסד, דהיינו לעשות גם עזרה שלא מוטלת עליך, ולמלא את הרצון של האישה גם כשייתכן ולא בדיוק מגיע לה באותו רגע לקבל. וכשאדם נוהג בהנהגה זו, הוא זוכה לתיקון של "חסד דשריא בפום אמה", וזהו עיקר השלמות של מציאת בת זוגו. כי התיקון של סור מרע שלא להפנות את אורו למקום לא טוב, זו רק חצי דרך וחצי עבודה. כי עיקר התיקון הוא "לִתֵּן פֶּיַס דְּרִיךְ", למסור את הרכ"ד אורות אל בת זוגו. וזה נעשה כאשר האדם מעניק חסד בבית אפילו שלא מגיע, ובכך הוא מקיים טיפת זיווג בקדושה – 'חסד דשריא בפום אמה'.

תמיד אפשר עוד לתקן

ל. אנו מדברים על דברים קשים, בפרט אצל זוגות שכבר אינם בני עשרים או שלושים, ויש כבר היסטוריה בנישואין שלהם, ולפעמים עברו הרבה "מים רעים" בבית, והנישואין חורקים. אבל יסוד גדול הוא שאין דבר שאי אפשר לתקן. וכפי שאומר רבינו (תניינא תורה ק"ב), 'אם אִתָּה מֵאָמִין, שְׂיִכּוּלִין לְקַלְקֵל, תֵּאָמִין שְׂיִכּוּלִין לְתַקֵּן, או כמו שאמר ר' ישראל סלנטר, כל זמן שהנר דולק אפשר לתקן. ואם כן כל זמן שעדיין נשואים ברוך השם, תמיד אפשר לתקן. והתיקון שאדם יכול לעשות בביתו, הוא כשאשתו רואה שהוא מתנהג עמה במנהג של חסד. ואף הדבר קשה בפרט כשיש קפידות מהעבר, אך אם תכפה את המידה הרעה ותנהיג מידה טובה של חסד, יתקיים בכך 'חסד דשריא בפום אמה', והאישה בעזרת ה' תתהפך מ'כנגדו' להיות 'עזר'. ואחת הנשים ששמעתי, אף חסכה כסף ונתנה לבעלה לנסיעה! אף שבשנים קודמות הייתה מתנגדת לו על הנסיעה. אצל אישה צריך לדעת, אין אמצע, אלא או שהיא "כנגדו" או שהיא "עזר" – "זכה עזר לא זכה כנגדו", אין אצלה אפשרות שלישית של באמצע.

כדי להתיישר צריך להטות בהתחלה לצד ההפוך

לא. עתה, כשעומדים לפני חודש אלול, ניקח לעצמנו משימה בעבודת התשובה. מבואר ברמב"ם (דעות ב, ב), כשאדם רוצה לעשות תשובה הוא צריך להטות לצד השני. הרמב"ם אומר שתמיד הדרך הנכונה היא דרך האמצע, שיהיה אדם לא פזרן ולא כילי (קמצן), אבל אדם שהיה למשל קמצן, תיקונו שאיזה זמן ינהג בדיוק הפוך במידת הפזרנות, כדי שלאט לאט יתיישר לאמצע.

דִּאֲתִקְרִי, וְתִלִּי בְּהַאי פּוּם אִמָּה. וְלֹא אֶקְרִי חֶסֶד, עַד דִּאֲתִגְלִיֵּיא יו"ד דְּפּוּם אִמָּה. החסד מצוי באותה טיפת לובן הנמצאת בפי היסוד. ובא ללמדנו 'לעובדא ולמעשה', שכאשר מדברים על התיקון של חודש אלול, שהוא תיקון הברית, התיקון נעשה על ידי מצוות מעשיות של ריבוי חסד. כמו שנוכחנו לדעת שכדי לתקן את יצחק שהוא בחינת יום הדין וראש השנה, צריך היה להביא לו את רבקה שהיא חסד אינסופי.

וכך גם ימתיק ה' לנו את הדינים והגבורות של ראש השנה, באותה דרך כמו שהומתקו הדינים של יצחק, על ידי החסד האינסופי. ולכן גם עבודת השם שלנו בחודש אלול חייבת להיות על ידי חסד אינסופי. וכשאדם נוהג לפחות חודש אחד בשנה במידת החסד הזה, הוא מתקן את אלול בבחינת "חסד דשריא בפום אמה".

פורים וראש השנה

כו. כבר הזכרנו שגם חודש אדר וגם חודש אלול מכוונים לספירת היסוד, ויש להתבונן במה שמשותף לשניהם. בפורים ישנה מצווה של מתנות לאביונים ומשלוח מנות, וגם בראש השנה נאמר (נחמיה ה, י) "וְשִׁלְחוּ מְנוֹת לְאִין נֶכֶן לֹ" – תשלחו בראש השנה אוכל ומנות למי שאין לו מוכן. הרי שישנו עניין בראש השנה לשלוח מנות, בדומה למשלוח מנות של פורים. וכפי שביארנו שפורים הוא יום תיקון היסוד של חודש אדר (בריבוי חסד של משלוח מנות), כך גם אלול וראש השנה עניינם הוא תיקון היסוד על ידי ריבוי החסד.

לא להיבהל מתיקון הדרך הקשה לנסיעה לרבינו

כו. ונחזור לדברי רבינו המסביר שהמבחן לדעת האם הוא מוכן לראש השנה, תלוי בשאלה האם יש לו בחודש אלול שלום בית אמיתי עם אשתו. לנסיעה לראש השנה ישנן מניעות רבות מבית ומחוץ, יש מניעות של ממון, וישנן מניעות מצד הדרך. ודרך אגב, כבר רבינו אמר זאת לרבי זלמן הקטן ומובא (בשיח שרפי קודש ח"ג אות פ"ז) שגם דרך כפשוטו הוא תיקון הברית (כשאדם הולך בדרך מצווה זהו תיקון הברית). ועתה הנסיעה לרבינו התארכה עכשיו, הדרך קשה מאוד, נסיעה שבעבר היינו עושים בשש שבע שעות מהארץ, כיום עושים אותה בכמעט יומיים. כל השנה הנסיעה לוקחת יום, ובראש השנה לוקח יום וחצי יומיים, וזהו תיקון 'דרך' כפשוטו. ולכן אין להיבהל מהקשיים ומהדרך הארוכה, כי זהו באמת התיקון של אלול. וכיוון שאנו עושים ברוך השם דרך גדולה גם בחזור (בגלל הדרך שעשינו בהלך), נחשבות לנו באלול לתיקון גם הדרך הלוך וגם הדרך חזור.

כשיש שלום בית טוב אין מניעות מהאישה על ראש השנה

כח. אמנם יש עוד מניעה גדולה וכמו שפונים אליי אנשים שמאוד רוצים לנסוע לראש השנה אך האישה אינה נותנת. וראיתי דבר מעניין: היו נשים שהתנגדו מאוד שבעליהן ייסעו לראש השנה, אך שנה אחר כך הן אפילו שלחו אותם בעצמן. מדוע? חקרתי זאת וראיתי, כאשר יש לזוג שלום בית ואהבה, האישה מוכנה בקלות לשלוח את הבעל לראש השנה. אפילו שהיא יודעת שהיא לוקחת על עצמה להיות לבד בחג, והילדים וכל הקשיים נופלים עליה, היא מוכנה לקחת את הכל עליה. לעומת זאת, כשאין שלום בית, היא אינה "מפרגנת" לו לנסוע בזמן שהכל ייפול עליה.

והדוגמה לזה מברזל עקום, כאשר אתה רוצה ליישרו, אם תיישר אותו רק לאמצע הוא יחזור להיות קצת עקום, אך הדרך ליישרו לגמרי היא שתכפוף אותו קצת יותר לצד השני, ההפך מהצד שהיה עקום, ואז כשתעזוב אותו הוא יישאר ישר באמצע. וכשם שמיישרים ברזל, כך גם מיישרים בן אדם.

להיזהר מדקדוקי עניות

לב. ומעתה, אדם שהיה מנהיג בביתו הנהגה של גבורות ושל דינים ודקדוקי עניות, שזהו אחד הדברים שגורמים ביותר לקושי בפרנסה. כי לפעמים אדם אומר לאשתו "אין", ומדקדק איתה בדקדוקי עניות כי אין לו כסף, אז משמייס אומרים לו: אנו רואים שאתה יודע להסתדר באלפיים שקל בחודש וחוסך היטב, אם כן בשביל מה לתת לך יותר? אבל כשאדם מתבונן באנשים שלא חסכו בדברים הנצרכים לביתם למרות שלא היה להם, הוא רואה שיש להם שפע והם גומרים את החודש, גם לאחר עשרים או שלושים שנות נישואין ועם משפחה ברוכת ילדים, מבלי שאף אחד יוכל להסביר כיצד הם שרדו. ומדוע זה קורה? כי יש לו מידה של "עין טובה" – תן ותקבל. כשאשתו מבקשת, היא בשבילו כנסיכה, ואפילו אם אין לו הוא מתנהג כעשיר לתת לה ולא בדקדוקי עניות. מהשמייס מתנהגים עם האדם כמו שהוא מתנהג, וכשאדם מתנהג ונותן בביתו, נותן לעניים, עושה חסד, אז גם בראש השנה דנים אותו במידת החסד, בבני חיי ומזוני והכל ברווח גדול, ויהי רצון שנכתב ונחתם לחיים טובים ולשלום, בכל מילי דמיטב, אמן.